

”De transsexuella är få och osynliga”

– Framställningar av transsexualism, könskorrigering och steriliseringar i svenska massmedier

Av: Malin Monthamre

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)
Vt-14

Handledare: Malinda Andersson

Abstract

<i>Title</i>	“The transsexuals are few and invisible” - Depictions of transsexualism, gender reassignment and sterilizations in Swedish media
<i>Seminar date</i>	25/8-2014
<i>Course</i>	SOPA63
<i>Author</i>	Malin Monthamre
<i>Adviser</i>	Malinda Andersson
<i>Purpose</i>	The aim of this study is to, based on Fairclough's critical discourse analysis, analyze constructions of transsexualism, sex reassignment and sterilizations in Swedish media in forms of editorials in newspapers.
<i>Methodology and theoretical perspectives</i>	This study's theoretical framework and the methodology employed in this study is Fairclough's critical discourse analysis, using Fairclough's three-dimensional conception of discourse, supplemented by queer theory.
<i>Findings and conclusions</i>	The discourses that have been identified in the material in this study is the medical, the political, the moral, the historical, and the social discourse. The articles are characterized by a high level of interdiscursivity which, according to Fairclough, suggests social change. The dichotomy within the gender system is both challenged and reproduced side by side in the material.
<i>Keywords</i>	Critical discourse analysis, Fairclough, Newspapers, Transsexualism, Transsexual, Gender reassignment, Sterilization, Gender identity, Constructions of The Other (The Constitutive Other), Social constructionism, Queer theory, Gender.

Innehållsförteckning

Inledning	5
Problemformulering.....	5
Syfte	6
Frågeställningar	6
Bakgrund	7
Vad är transsexualism?	7
Könskorrigering	7
Lag (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall.....	8
Prop. 2011/12:142 om ändrad könstillhörighet	8
Steriliseringar historiskt i svensk kontext.....	9
Tidigare forskning	10
Material	12
Val av material.....	12
Urval och avgränsningar.....	13
Metod och teori	14
Val av metod	14
Diskursanalys som metod och teori.....	14
Socialkonstruktivism.....	15
Språkets betydelse.....	15
Faircloughs kritiska diskursanalys.....	16
Avgränsning av diskurser	17

Metodens förtjänster och begränsningar.....	18
Metodens tillförlitlighet	19
Queerteori.....	20
Heteronormativet.....	20
Genussystemet	21
Konstruktioner av "Den Andre"	22
Etiska överväganden	23
Resultat och analys	24
Diskursiv praktik.....	24
Medicinsk diskurs	25
Politisk diskurs	27
Moralisk diskurs.....	29
Historisk diskurs.....	30
Social diskurs	33
Text.....	34
Transitivitet.....	35
Modalitet.....	37
Pronomen som distanseringsmarkör	38
Social praktik.....	40
Slutdiskussion	45
Efterord - uppdatering om dagens läge	47
Litteraturlista	48
Bilaga – Lista över empiriskt material.....	51

Inledning

Problemformulering

Sverige är på många vis ett progressivt land inom både jämställdhet och HBTQ-frågor, men när det kommer till transfrågor har utvecklingen stått stilla under lång tid. Fram till den 1 juli 2013 har den som önskat-ändra sitt juridiska kön varit tvungen att sakna reproduktionsförmåga eller ha steriliserats, enligt Lag (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall. Sådan har lagen varit sedan 1972. Detta och andra krav har kritiserats på senare år och ett antal trans- och sexualpolitiska organisationer, så som Patientföreningen Benjamin (Patientföreningen för transsexuella och f.d. transsexuella), RFSL (Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter) och RFSU (Riksförbundet för sexuell upplysning) har verkat för korrigering av lagen. I riksdagens proposition om ändrad könstillhörighet (prop. 2011/12:142) framlades förslag på ändringar i lagen, bland annat gällande kravet på avsaknad av reproduktionsförmåga.

RFSL (2005) menar att synen på behandling av frågor kring transsexuella inte håller jämna steg med kunskapen om människors behov och rättigheter. Transpersoner måste uppmärksammas som särskilt utsatt grupp i samhället vars situation inte kan ignoreras. Det första steget är att ställa krav på transkompetens hos skola, socialtjänsten och sjukvård (RFSL, 2005; Socialstyrelsen, 2010).

I socialt arbete möter man på konstant basis människor i utsatta situationer. Att växa upp med en könsidentitet som inte stämmer överrens med den som blivit bekräftad från allmänheten kan vara både mycket smärtsamt och traumatiskt (Patientföreningen Benjamin, 2014). Som följd av den felbehandling och det uteblivna stöd som ofta drabbar transsexuella mår många sämre än vad som skulle vara nödvändigt och utgången är i många fall dödlig. Studier visar att bland transsexuella som söker hjälp begår ca 30 % suicidförsök (Transsexualism, 2011). Gällande den siffran måste hänsyn tas till att många transsexuella aldrig kommer så långt som till att söka hjälp.

Diagnostisering och utredning av personer med transsexualism görs av psykiatriker med stöd av socionomer och psykologer. Men transsexuella finns inom flera olika fält där socionomer verkar, bland annat inom sjukvården, skola, psykiatri och socialtjänsten och därför är det viktigt att vi som arbetar där innehar kompetens för att kunna ge ett bra bemötande. Det är viktigt med medvetenhet kring hur det talas om könsidentitet och hur det i sin tur påverkas av och påverkar omgivningen och våra klienter. Inom socialt arbete efterfrågas kompetens kring HBTQ-frågor alltmer (RFSL, 2012). Därför blir fältet som denna studie berör av högsta intresse.

Steriliseringsfrågan har väckt debatt och fått mycket uppmärksamhet i medier. Medier har stor inverkan på samhället inte bara genom att förmedla nyheter, information och underhållning utan också genom att producera och reproducera föreställningar om världen (Gripsrud, 2002). Undersökning av hur transsexualism artikuleras och definieras i den mediala sfären säger därför någonting om det samhälle vi lever i. Analys inom detta fält utgör en möjlighet att utröna existerande normer och värderingar inom området, vilket är både viktigt och relevant för alla som möter transsexuella i sin professionella utövning.

Syfte

Syftet med studien är att genom tillämpning av Faircloughs kritiska diskursanalys undersöka och analysera ledarartiklar i dags- och kvällstidningars framställning av transsexualism, könskorrigering och steriliseringar av transsexuella i samband med en föreslagen lagändring.

Frågeställningar

- Vilka diskurser kring transsexualism, könskorrigering och steriliseringar går att urskilja i ledarartiklar i dags- och kvällstidningar?
- Hur konstrueras identiteter, händelser och processer språkligt?
- Vilka normer gällande kön, genus och könsidentitet reproduceras och utmanas?

Bakgrund

I detta kapitel kommer jag att gå igenom begreppen transsexualism, könskorrigering, aktuella lagrum, en proposition och steriliseringar i svensk historia. Detta gör jag eftersom förståelse inom dessa områden är nödvändig för vidare läsning och förståelse av studien.

Vad är transsexualism?

Transpersoner är ett paraplybegrepp som innefattar en mängd olika personer som bryter mot normer kring kön. Detta begrepp inkluderar personer som inte identifierar sig själva som något kön – nongender, personer som definierar sig som det kön de är födda i och nöjda med det men gillar att klä sig i kläder typiska för det motsatta könet – transvestiter, samt personer som känner att deras biologiska och juridiska kön inte stämmer med det kön de identifierar sig som – transsexuella. Transsexualism innebär alltså att könsidentiteten inte hänger ihop med könsorganen (RFSL, 2012). Jag anser det viktigt att klargöra denna distinktion för att undvika att reproducera allmänt rådande tolkningar om att begreppet transperson är synonymt med transsexualism.

Transsexuell är en person som upplever sig vara av ett annat kön än det som juridiskt tilldelades vid födseln, och som har en vilja att helt eller delvis förändra kroppen med hjälp av exempelvis kirurgi och/eller hormonbehandling. Transsexualism är en psykiatrisk diagnos och innebär för vissa ett övergångsstadium tills kroppen blivit korrigerad att stämma med könsidentiteten, andra fortsätter att definiera sig som transsexuella även efter könskorrigeringen (Patientföreningen Benjamin, 2014; RFSL, 2014). Jämför med cispersoner där en cisperson är en person med linjärt kön, där det juridiska könet, det biologiska könet, könsidentiteten och könsuttrycket är entydigt.

Könskorrigering

Könskorrigering är den medicinska och juridiska process transsexuella genomgår för att korrigera könet. Detta innebär att med hjälp av hormoner och operationer ändra kroppen

så att den stämmer bättre överens med könsidentiteten. Könskorrigering är främst möjlig att få för personer med diagnosen transsexuell (RFSL, 2014). Socialstyrelsen är ytterst ansvariga för den könskorrigande vården. Transsexualism är en psykiatrisk diagnos som ställs i samråd mellan ett specialiserat team som bedriver könsidentitetsutredningar samt patienten; för att få diagnosen måste en vilja ha den. Ordet transition används ofta för att beskriva att en person är i processen att korrigera sitt kön. Det finns personer som av olika skäl väljer att inte genomgå underlivskirurgi eller ändring av sitt juridiska kön. Vissa väljer enbart hormoner och/eller överkroppskirurgi (Transformerings, 2014).

Lag (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall

Fram till den 1 juli 2013 reglerades möjligheten att få ändrad könstillhörighet i Lag (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall. Där ställdes fyra kriterier upp som skulle uppfyllas. Lagen löd enligt följande;

- 1 §** En person ska efter egen ansökan få fastställt att han eller hon har en annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen, om han eller hon
1. sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet,
 2. sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet,
 3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden,
 4. har fyllt arton år, och
 5. har steriliserats eller av någon annan orsak saknar fortplantningsförmåga.

Vidare fastställs i lagen att den sökande måste vara folkbokförd i Sverige samt måste vara ogift.

Prop. 2011/12:142 om ändrad könstillhörighet

I proposition 2011/12:142 om ändrad könstillhörighet föreslås ändringar i lag (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall. De ändringar som föreslås är bland annat att den som ansöker inte längre ska behöva vara ogift och svensk

medborgare. Ändring kring kravet på att ha fyllt arton år föreslås också, där hänsyn bör tas till barnets vilja med beaktande till ålder och mognad. Propositionen föreslår även att kravet för fastställelse av ändring av könstillhörighet på att personen har steriliserats eller av annan orsak saknar fortplantningsförmåga bör avskaffas.

Steriliseringar historiskt i svensk kontext

Kravet kring sterilisering vid könskorrigering har fått kritik, som bland annat kopplats till steriliseringar historiskt i svensk kontext. Steriliseringar, speciellt tvångssteriliseringar, har en särskild plats i den svenska historien. 1935 trädde den första steriliseringslagen i kraft. Diskussionen som föranledde en steriliseringslag rörde arvshygieniska aspekter, där osäkerheten kring ärftlighetsfaktorn för psykiska sjukdomar och ”sinnesslöhet” ställdes som argument. Syftet med steriliseringarna var att omöjliggöra sinnesjuka och sinnesslöa människor reproduktion av sociala och befolkningspolitiska skäl (Runcis, 1998). 1941 skärptes lagen och det var möjligt att med stöd i lagen sterilisera lösdrivare, alkoholister och ”lösaktiga” kvinnor. Den nya lagen tillät också tvångssterilisering för att förhindra arv av fysiska sjukdomar. Mellan 1935 och 1975 steriliserades ungefär 63 000 människor i Sverige varav 93 % var kvinnor (Broberg & Tydén, 2005). Många av de som steriliserades skrev själva under ansökan om att steriliseras. Frivilligheten i steriliseringarna var dock ofta skenbar eftersom sterilisering var motkrav för att till exempel få utföra en abort eller bli utskriven från anstalt. Psykiskt sjuka, personer med lättare utvecklingsstörning och epileptiker var ofta tvungna att genomgå sterilisering för att få lov att gifta sig (Runcis 1998; Broberg & Tydén, 2005).

Tidigare forskning

I denna genomgång av tidigare forskning kommer jag att presentera ett urval som jag funnit relevant för min studie.

Siv Fahlgren (1999) har skrivit sin licentiatuppsats *Det sociala livets drama och dess manus. Diskursanalys, kön och sociala avvikelser* utifrån en socialkonstruktivistisk grund och med språket i fokus som skapande och reproducerande. Fahlgren resonerar kring diskurser och hur vi kan förstå dess påverkan på oss. Hon menar att genusforskning handlar om kunskapssökande kring hur olikheter görs och vilka effekter det får för individer och samhället. Centralt i Fahlgrens studie är även normaliseringsprocesser och skapandet av ”den andre”. Normaliseringsprocesser är både inkluderande i form av att de skapar ett ”vi” och exkluderande eftersom att de skapar ett ”dom”.

Kerstin Engströms (2008) avhandling *Genus & genre – forskningsanknutna genusdiskurser i dagspress* undersöker hur genusforskning framställs i dagspress och hur framställningen bidrar till att reproducera eller förändra diskurser kring genus, kvinnligt och manligt. Fokus ligger på skapandet av genus och hur detta sker samt medias betydelse för den processen, detta genom användandet av teorier som behandlar hur kön och genus konstrueras genom upprepat tal och handling. Den teoretiska utgångspunkten i avhandlingen är socialkonstruktivistisk och Engström anlägger ett diskursanalytiskt förhållningssätt. På detta sätt beskriver Engström hur konventionella diskurser kring genus och kön, kvinnligt och manligt reproduceras och i vissa fall förstärks.

Sara Edenheim (2005) analyserar i sin doktorsavhandling *Begärets lagar: Moderna statliga utredningar och heteronormativitetens genealogi* avvikande könsidentitet i statliga utredningar. I avhandlingen analyseras statliga offentliga utredningar (SOU) rörande hantering och definitioner av homosexualitet, intersexualism och transsexualism under åren 1935-2001. Fokus ligger kring juridiska definitioner av det mänskliga subjektet, mänskligt begär och den mänskliga kroppen samt hur definitionerna kring detta reproduceras och förändras.

Signe Bremers (2011) doktorsavhandling *Kroppslinjer. Kön, transsexualism och kropp i berättelser om könskorrigering* följer arton personers skrivna och talade berättelser om att genomgå könskorrigering. Bremer beskriver vilka konsekvenser Lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall (1972:119) får konkret för de enskilda individerna och deras upplevelse av sin livssituation. Frågor kring transsexualism och könskorrigeringar diskuteras utifrån hur diagnoser, lagar, förordningar och könsnormer både möjliggör och begränsar transsexuella kroppar och liv. Författaren menar att den könskorrigering vården kan ses som ett biopolitiskt system då den utifrån heteronormativa värderingar och en strikt binär syn på kön går ut på att dela in människor efter den stabila könsdikotomin.

Sally Hines (2007) doktorsavhandling *TransForming gender. Transgender practices of identity, intimacy and care* baseras på djupintervjuer med transsexuella i Storbritannien. Fokus i hennes studie ligger på analys av förkroppsligade erfarenheter snarare än konstruktioner av transsexualism, där hennes forskning erkänner queerteori som betydande i studiet av föreställningar kring kön, sexualitet och kropp.

Min ansats är ett relevant tillägg med tanke på att förslaget till lagändringen som studeras är så ny att forskning kring den ännu inte hunnit göras. Ett nytt lagförslag torde innebära att diskursen kring transsexualism förändrats, vilket denna studie avser anlägga perspektiv på.

Material

Val av material

Studiens empiri består av ledarartiklar i dags- och kvällstidningar som berör debatten kring de föreslagna ändringarna gällande sterilisering, i lag (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, vid ändrad könstillhörighet. Mediearkivet Retriever användes för sökning av ledarartiklar, med sökordskombinationen ”trans* AND (sterilisering OR tvångssterilisering)”. Då sökningen kan tyckas tämligen begränsad, vill jag klargöra att jag började sökningen med ett mycket bredare urval av sökord i olika kombinationer, men kom fram till att den redovisade sökkombinationen täckte in det jag var ute efter. Sökande på ordet *trans** i sökmotorn innebär dessutom att alla ord som börjar på *trans* kommer med i resultatet, oavsett hur ordet slutar. Det innebär att en sökning på *trans** innefattar *transsexuell/a*, *transsexual/s* *transsexualism*, samt att jag även kunde få med de artiklar som innehöll felstavningar (något jag upptäckte inte var ovanligt), i form av *transexualism* och *transexuell/a*. Sökning så att både orden *sterilisering* och *tvångssterilisering* innefattades innebar att jag inte uteslöt de artiklar som beskrev steriliseringarna som *tvång*, något jag också insåg vanligt efter mina första sökningar i ämnet.

Medier i form av dags- och kvällstidningar är en användbar källa till spegling av samhällets syn, åsikter och värderingar i stort, dels genom att de både bildar allmänheten och skapar normer kring vad som är rätt och fel att tänka, men även för att allmänhetens syn på fenomen ofta överensstämmer med mediala framställningar (Gripsrud, 2002). Dags- och kvällstidningar har stor spridning och når en bred publik i och med tillgängligheten, det allmänna intresset kring det publicerade materialet och närvaron i människors vardag – till skillnad mot propositionen och lagen som studien fokuserar kring. Därför anser jag det relevant att analysera reaktionerna på det nya lagförslaget som framkommer i dags- och kvällstidningars ledarartiklar.

Tidigare forskning har sökts genom LIBRIS samt www.avhandlingar.se och har fokuserat kring kön, genus, avvikande könsidentitet och steriliseringar, vissa i kombination med diskursanalys. Till denna del har även min handledare varit till stor

hjälp, med tips om relevant litteratur. Uppföljning av referenslistorna i den litteratur jag inledande hittade har även det varit till stor nytta och fått mig att komma vidare i att finna adekvat forskning. Inhämtningen av regeringspropositionen, lagarna och lagförslagen har gjorts på riksdagens hemsida.

Urval och avgränsningar

När det gäller urval för en analys av text menar Bryman (2011) att det är en process i flera faser. Det första jag bestämde mig för var att utgå från propositionen om ändrad könstillhörighet (prop. 2011/12:142). Den initiala tanken var att behandla alla de större föreslagna ändringarna, vilket innebar ändringen om ålder, civilstatus samt sterilisering. Jag insåg dock att detta riskerade att bli för spretigt utan någon möjlighet, på grund av plats- och tidsbegränsningar, till djupare analys. På grund av detta valde jag att avgränsa studien till att bara behandla den föreslagna ändringen kring sterilisering. Ett från början större urval empiri från dags- och kvällstidningar innehållande debattartiklar, insändare, krönikor och artiklar, sållades ner till ett mindre, mer hanterbart urval innehållande endast ledarartiklar. Valet av ledarartiklar som empiri gjordes för att jag anser den formen av text vara intressant, och mest passande för min studie. Intresset i ledarartiklar ligger i det spänningsfält mellan opinion och politisk korrekthet som ledarartiklar ofta uttrycker. Då jag valt att avgränsa studien till att vara i relation till den debatt som förslaget till ändringarna i lagen skapade blev materialet naturligt begränsat till åren 2011 och 2012. Då tidsspannet för artiklarna naturligt blev begränsat, valde jag att inte avgränsa mitt material till specifika tidningar. Detta innebär, i Mediearkivet Retrievers terminologi, att sökningen gällde *storstadsdelspress*, *prioriterad landsortspress*, *landsortspress* och *stadsdelspress*. Detta innebär i praktiken att ledarna är från *Aftonbladet*, *Expressen*, *Eskilstuna Kuriren*, *Svenska dagbladet*, *Dagens Nyheter*, *Smålandsposten*, *Gotlands Folkblad*, *Göteborgs-Posten*, *Dalarnas Tidningar*, *Uppsala Nya Tidning*, *Falu kuriren*, *Folket*, *Gotlänningen*, *Folkbladet*, *Vestmanlands Läns Tidning* och *Nerikes Allehanda*. Tidningarna har inte ställts mot varandra i någon typ av analys, utan artiklarna har analyserats oberoende av vilken tidning de publicerats i.

Metod och teori

Val av metod

Studien har gjorts som en kvalitativ studie i form av en kritisk diskursanalys, med texter som analysmaterial. Den kvalitativa forskningen brukar kännetecknas av ett induktivt förhållningssätt där en, istället för att använda sitt material för att testa en hypotes, använder sitt material för att generera teorier (Bryman, 2011). Det är alltså en tolkande ansats med socialkonstruktivistisk förståelse av omvärlden. Diskursanalys är en undergren av den kvalitativa textanalysen men skiljer sig gällande förhållandet mellan teori och praktik då den både är av induktiv och deduktiv karaktär, detta eftersom materialet analyseras utifrån teori kring språkfunktioner samtidigt som analyser dras utifrån förståelsen av språket och dess funktioner som föränderligt och kontextberoende (Fairclough, 1992). Inom diskursanalysen finns en mängd varianter och förgreningar, gemensamt för alla dessa är dock den socialkonstruktivistiska utgångspunkten och fokuset på språket. Winther Jørgensen och Philips (2000) argumenterar för att det med fördel går att blanda olika diskursanalytiska perspektiv för att göra en sammansättning som passar ens egen studie bäst. Jag har dock valt att använda mig av Faircloughs kritiska diskursanalys, dels då Fairclough själv har gjort flera analyser av dags- och kvällstidningar och inriktningen därför framstod som mycket passande för denna studie. Faircloughs kritiska diskursanalys är dessutom konkret och relativt enkel att forma efter den egna studien vilket tilltalade mig.

Diskursanalys som metod och teori

Studie i form av en diskursanalys innebär både en teoretisk och en metodologisk utgångspunkt, och vad detta medför för studien och hur det praktiskt används kommer jag att återkomma till. Först är dock en redogörelse för vad diskursbegreppet innebär på sin plats, samt hur diskurs används för analys. Ordet ”diskurs” används ofta ganska flytande och oklart, med en känsla av common-sense över sig (Winther Jørgensen & Phillips, 2000), som om det inte behöver en närmare förklaring för att det finns en generell förståelse kring begreppet. För att behålla en transparens kring studien anser

jag det dock viktigt att förklara begrepp och uttryck som ofta har en något flytande definition. Diskurs kan förenklat beskrivas som ”*ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt ur världen)*” (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, förf. kursivering). Detta innebär att diskursanalysen ämnar tolka världen utifrån hur världen talas om.

Socialkonstruktivism

Diskursanalysens teoretiska ansats utgår från ett socialkonstruktivistiskt synsätt, vilket vilar på grundantagandet att världen är socialt konstruerad (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Det finns ingen objektiv sanning, snarare är verkligheten och vår förståelse av den tillgänglig genom vårt sätt att kategorisera världen. Detta är kulturellt och historisk kopplat, vilket innebär att världsbilder och vad som ses som ”sanningar” skiftar under tid och kultur. Den sociala världen konstrueras genom socialt handlande, som är en form av diskursivt handlande, som innebär att den sociala världen inte är på förhand given eller bestämd av yttre förhållanden, utan är föränderlig. Viktiga premisser för den socialkonstruktivistiska teorin är även synen på sambandet mellan kunskap och sociala processer, samt kunskap och social handling (ibid.). Det sätt vi uppfattar världen på både skapas och upprätthålls genom sociala processer, vilket innebär att kunskap produceras och understödjes genom gemensamt byggande av sanningar. I förlängningen får detta också till följd att den socialt skapade världsbilden leder till att vissa handlingar förnimms som naturliga medan andra förnimms som främmande och otänkbara, vilket får konsekvenser för dem som avviker från den kollektiva uppfattningen.

Språkets betydelse

Jämte den socialkonstruktivistiska utgångspunkten är synen på språkets betydelse för människans förståelse av världen av stor vikt inom diskursanalysen. Genom språket både speglar vi verkligheten och bidrar till att skapa den (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Hur någonting beskrivs, sänder ut budskap kring hur detta något förstås och uppfattas. Genom att händelser och kategorier får namn får de också en identitet, och på så vis konstrueras en verklighet genom språket (Börjesson & Palmblad, 2007).

Språkliga processer konstruerar verkligheten och determineras av samtida kontexter

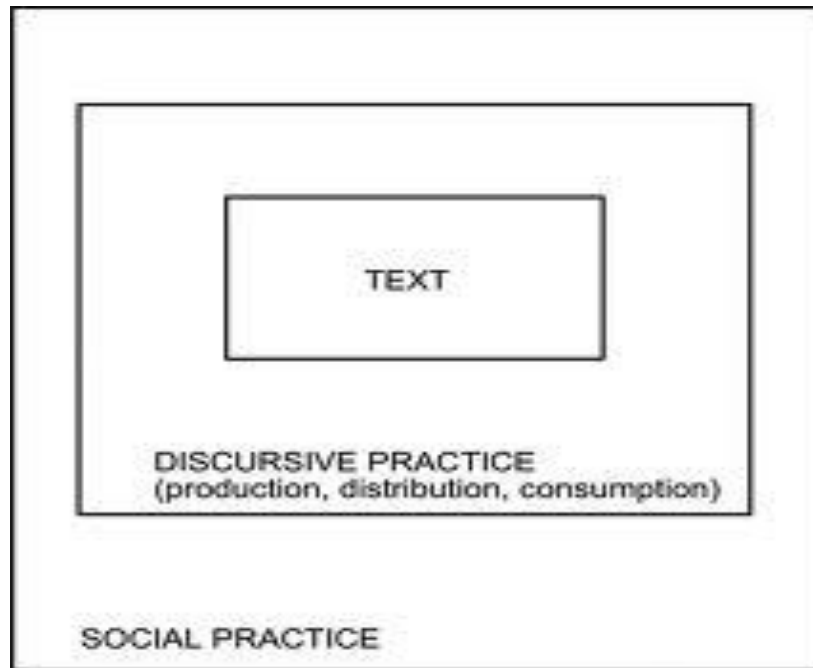
vilka är konstruerade av historiska kontexter (Fairclough, 1992) Språket är både en produkt- och skapare av förgivettagna normer och värden som är nödvändiga för att vi ska kunna förhålla oss till omvärlden (ibid.) Genom att språket både skapar och upprätthåller, inom diskurser, givna sanningar, är det inom diskursanalysen av stor vikt att analysera användandet av språket för att förstå diskursen.

Faircloughs kritiska diskursanalys

Fairclough har utvecklat en tydlig och användbar modell, kallad den tredimensionella modellen, vilken jag använt mig av i studien. Den kritiska diskursanalysen poängterar, till skillnad mot vissa andra förgreningar inom diskursanalysen, att diskurs både är konstituerande och konstituerad (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Inom Faircloughs perspektiv är diskurs en social praktik, som har både funktionen att förändra och reproducera kunskap, identiteter och sociala relationer samtidigt som den konstrueras utifrån andra strukturer och sociala praktiker (ibid.).

Faircloughs tredimensionella modell bygger på Faircloughs presumtion att allt språkbruk är en kommunikativ händelse med tre dimensioner (se figuren nedan). Dessa tre dimensioner är 1. Texten. 2. Den diskursiva praktiken och 3. Den sociala praktiken. Detta innebär alltså att analysen sker på tre olika nivåer. Faircloughs intention var att bringa samman tre olika diskursiva traditioner, vilka han menar alla är oumbärliga för den diskursiva analysen (Fairclough, 1992). När en tittar på text-dimensionen av analysen är det alltså textens egenskaper som står i fokus, i form av till exempel vokabulär, grammatik, textbindning och textstruktur. Den diskursiva praktiken innebär att produktion och konsumtion står i fokus av analysen. All text tillkommer i någon typ av specifik kontext som påverkar produktion och konsumtion av densamme. Ingenting uppkommer således ur ett vakuum, och för den bredare kontexten står den sociala praktiken, som innefattar kulturella och historiska aspekter. Detta kan vara gällande till exempel normer och vad som ses på som ”naturligt” i ett visst samhälle, vid en viss tid. Fairclough (1992) påpekar dock att de tre dimensionerna inte är självklart och absolut avgränsade, utan att de i viss mån överlappar varandra. Detta erfor jag också i användandet av modellen för analys av texten, vilket resulterar i vissa upprensningar och diffusa gränser i analysen. Det behöver dock inte vara ett problem, snarare kan det

tillföra analysen att dimensionerna överlappar.

Source: Fairclough (1992, p. 73)

Dessa tre dimensioner var således de jag förhöll mig till under bearbetning och analys av materialet. Utifrån dessa tre dimensioner urskiljdes ett antal återkommande teman. Kodningen i form av strukturering av materialet skedde inte utifrån på förhand valda teman utan temana uppkom som en konsekvens av urskiljning utifrån genomläsning och bearbetning av materialet. De begrepp och utgångspunkter från modellen som jag använder mig av i analysen kommer jag introducera i analysavsnittet under analysens gång.

Avgränsning av diskurser

Avgränsning av olika diskurser är inte helt enkelt. Detta är ett problem som de flesta som arbetar med diskursanalys stöter på. Ett sätt att benämna en diskurs gränser är utifrån definitionen att gränsen går där komponenternas artikulering inte längre är förenliga med diskursens entydighet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Denna definition löser dock inte problemet då konsensus kring fixering av både diskurser och komponenter ofta inte uppnås. Jag känner det därför viktigt att påtala min medvetenhet

kring problemet av gränsdragning mellan olika diskurser. Ofta fann jag att flera av diskurserna mer eller mindre gick in i varandra, men jag har valt att göra avgränsningar och uppdelningar utifrån vad jag anser dominerande och mest passande.

Metodens förtjänster och begränsningar

Diskursanalysen har en klar socialkonstruktivistisk ansats med fokus på språket som verktyg för skapande av diskurs och ger mig en teoretisk och metodisk utgångspunkt att arbeta från. Anledningen till att jag valde Faircloughs kritiska diskursanalys som ansats var att det är den metod som bäst passade den idé jag hade kring vad det var jag ville undersöka. De utvecklade angreppssätten och begreppen gav mig en ram att bygga min studie inom och en möjlighet till djupare förståelse och analys. Faircloughs modell är i mångt och mycket en tydlig mall att utgå från, dock finns det stort utrymme för tolkning och användande av modellen på skiftande sätt så som anses passande. Modellen är alltså inte helt fast utan kan användas på ett relativt flytande sätt. Till och med Faircloughs eget användande av sin modell skiftar mellan olika studier. Detta kan såklart vara både en fördel och en nackdel. Modellen tillåter användaren att på bästa möjliga sätt anpassa den till det material som analyseras, och kan på så vis ses som ett verktyg som specialanpassar sig till vad det arbetar med. Ansatsen inte är fastlåst utan kan användas relativt skiftande vilket kan innebära att metoden inte blir så transparent så som en kanske hade kunnat önska. Det minskar också möjligheter till replikerbarhet.

Lundström (2008) hävdar att vissa kvalitativa forskare menar att det kan vara svårt att använda dokument för att analysera verkligheten utanför texterna. Detta bygger de på att en text alltid är skapad i ett sammanhang och inte är till för forskning i första hand.

Lundström (ibid) menar dock att denna pessimistiska hållning är överdriven.

Bedömningen att den kritiska ståndpunkten är överdriven håller jag med om, då jag anser att texter är skapade inom den sociala kontext som man väljer att studera och därmed är ett utmärkt redskap för att analysera rådande normer och värderingar. Jag anser också att Faircloughs kritiska diskursanalys med den tredimensionella modellen är ett mycket konstruktivt sätt att bemöta och hantera denna kritiska farhåga då användandet av modellen innebär att texten inte blir lösryckt utanför sitt sammanhang utan att den diskursiva och sociala praktiken som omger texten också analyseras.

Metodens tillförlitlighet

Målet med diskursanalys är inte att nå en sanning. Enligt Foucault är det inte möjligt att nå fram till *sanningen* eftersom det inte går att tala om en position utanför diskurserna (Winther, Jørgensen & Phillips, 2000). Detta innebär att fokus snarare ligger på att analysera de diskursiva processer där diskurser konstrueras och de sanningseffekter som skapas.

Winther, Jørgensen och Phillips (2000) menar att när det kommer till validitet och diskursanalys finns det alternativa sätt, som till viss del skiljer sig från den kvantitativa traditionens synsätt, att utgå från. Det är inte säkert att kriterierna som används för att validera kvalitativ forskning alltid kan avgöra om forskningen är valid. Men detta gäller inte enbart den kvalitativa forskningen utan är även relevant för den kvantitativa (ibid.) För att avgöra om en diskursanalys är valid kan en se på sammanhanget. Detta innebär att titta på huruvida de analytiska påståendena ger diskursen en form av sammanhang. Finns det element som inte stämmer in i den diskursanalytiska redogörelsen minskar det sannolikheten att andra kommer att acceptera analysen som trovärdig. Ett alternativt sätt att se på validitet är genom att bedöma fruktbarheten, vilket syftar till analysramens förklaringskraft och därmed dess förmåga att frambringa förklaringar.

Reliabilitet handlar om tillförlitligheten i mätningarna och replikerbarheten, att en uppnår samma resultat vid upprepning av mätningen. Vid kvalitativ forskning är detta ofta svårt att uppnå på ett absolut sätt (Bryman, 2002). Kvalitativ forskning innebär att säga något om sin samtid, och precis som Bryman uttrycker det så är det ”omöjligt att 'frysa' en social miljö...” (ibid.). Eftersom denna studie är en textanalys och bygger på tryckt material, är det ändå möjligt för andra att till fullo gå tillbaka till de dokument och texter jag använt mig av då dessa är offentliga handlingar. Resultaten skulle möjligen skilja sig åt en del. En anledning till detta är att förståelsen och analysen av materialet är bunden till tiden då studien gjorts. En annan är att den personliga aspekten i form av social roll, ålder, förförståelse och så vidare som har betydelse för tolkning av materialet (ibid.).

Min ambition har varit att uppnå transparens kring processen i texten och på så vis göra det möjligt för läsaren att tydligt följa tillvägagångssättet och se på vilka grunder tolkningar och resultat framkommit.

Queerteori

För att kunna säga någonting om den tredje dimensionen i Faircloughs tredimensionella modell, den sociala praktiken, rekommenderar Fairclough användande av någon kompletterande teori (Fairclough, 1992). Jag har valt att använda mig av queerteori i form av heteronormativet, genussystemet och konstruktioner av ”den andre” för att fördjupa förståelsen och analysen.

Queerteori betonar social konstruktion, och kritiserar uppdelningen mellan ett biologiskt kön och ett socialt genus, där det sociala genuset följer det biologiska könet. Samhällets uppfattning om den tydliga uppdelningen och distinktionen mellan två kön är socialt konstruerad, snarare än en biologisk sanning (Ambjörnsson 2006). Queerteorin motsätter sig heteronormativiteten i allmänhet och att sociala konstruktioner formulerar gruppidentiteter som skapar skarpa distinktioner mellan ”vi” och ”dom”.

Konstruktionen av genusordningen med två kön som produceras som naturlig för att begripliggöra omvärlden är problematisk (Butler, 2005). Ambjörnsson (2006) menar att queer har både en teoretisk och politisk betydelse och att dess uppgift är att ifrågasätta förgivettagna sanningar och normer. Inom queerteorin betonas dels att uppfattningen av det fysiska alltid står i relation till och är beroende av den rådande diskurs i samhället, och dels vikten av att ifrågasätta rådande normer och gränser.

Heteronormativet

Ambjörnsson (2006) förklarar heteronormativet som de strukturer, institutioner, lagar, relationer och handlingar som upprätthåller heterosexualiteten som något naturligt, enhetligt och allomfattande. Heteronormativet kan ses som en rådande diskurs i dagens samhälle, ett bestämt sätt att se på människor, relationer, genus, och könsroller. Det är med andra ord inte heterosexualiteten, i form av enskilda människors sexuella

handlingar som är intressant, utan det normsystem som premierar ett visst sätt att leva och organisera livet (ibid.)

Heteronormativet dikterar att vårt samhälle bygger på att alla människor är antingen män eller kvinnor, att alla människor föds som pojke eller flicka där inga mellanting förekommer. Det bygger vidare på att det sociala könet ska överensstämja med det biologiska könet. En förväntas besitta särskilda egenskaper beroende på vilket kön en tillhör. Männen ska vara maskulina och kvinnorna ska vara feminina. Dessa egenskaper är könsligt kodade och kompletterar varandra. I detta särskiljande ingår en hierarkisk ordning där mäns egenskaper värderas högre än kvinnors. Uttryckssätt och görandet av kroppen ska även detta ske i enighet med könet. Människor ska bli kära i och attraherade av det motsatta könet. Kärlek ska sedan hållas inom en tvåsam monogam relation. Heteronormativet dikterar för oss att det bara finns ett sätt att leva. Detta innebär att personer som inte passar in i detta paradigm drabbas av sanktioner och blir stämplade som konstiga, avvikande och onormala (Ambjörnsson, 2006).

Genussystemet

Genussystemet är en ordningsstruktur av kön, där ordningen mellan könen är av systematisk karaktär som visar sig överallt i samhället (Hirdman, 2003, Gemzöe, 2002). Genussystemet är en patriarkal struktur där människor ordnas efter kön och där män värderas högre än kvinnor. Dikotomin och hierarkin är genussystemets bärande regler (Hirdman 2003). Inom dikotomin finns ett mönster av isärhållande och isärhållandets tabu, som bygger på förväntade skillnader mellan könen som inte får överskridas. Uppfattningen att män och kvinnor är olika till följd av sitt kön och därmed har olika förväntningar och skyldigheter att uppfylla är utbredd i samhället. Hierarkin inom genussystemet innebär att mannen är norm och kvinnan är avvikande, vilket återspeglas inom såväl politik och ekonomi som inom familjesfären (Hirdman, 2003; Gemzöe 2002). Genussystemet är något som alla människor skapar, reproducerar och/eller bryter mot dagligen i sitt eget görande av kön. Det kön en föds med kommer med en mängd osynliga normer och regler där det finns förväntningar på både identitet och handlingar. Detta bidrar till upprätthållandet av genussystemet. Människor som bryter mot de normer som finns inbyggda i genussystemet utsätts för sanktioner, betraktas som

avvikande och inte tillhörande (Elvin- Nowak & Thomasson, 2003).

Konstruktioner av ”Den Andre”

Teorier kring ”vi” och ”dom”, och konstruktioner av ”den andre” har sina rötter i postkolonial teori kring uppdelningen mellan Väst och Öst, vilket skapade och upprätthöll en kolonial ordning, där det västerländska framstod som modernt, upplyst och framåtskridande medan ”den andre” fick rollen som gammaldags, bakåtskridande och barbarisk (Ambjörnsson, 2006) Konsekvenser av ett heteronormativt perspektiv blir ett tänkande i termer av just ”vi” och ”de” (Knutagård, 2007). De gränser som upprättas mellan de som faller inom normen och de som faller utom är varken neutrala eller objektiva, utan syftar snarare till att upprätthålla en viss ordning (Amjörnsson, 2006).

Dessa begrepp från queerteori och förståelsen de för med sig använder jag i analysen av mitt material.

Etiska överväganden

Då studien är en textanalys är de traditionella etiska övervägandena inte helt relevanta för studien. Transsexualism är ett känsligt område där begreppet inte är frikopplat från de individer som diagnostiseras som transsexuella vilket är viktigt att ha i åtanke.

Funderingar över den egna rollen som forskare och påverkan på innehåll, analys och resultat är dessutom viktigt att ta i beräkning. Ett respektfullt förhållningssätt i förhållande till ämnet och innehållet i materialet är viktigt och bör vara ledande i de etiska övervägandena. Materialet som studien bygger på är dessutom offentligt material vilket gör de etiska övervägandena lättare.

Fahlgren (1998) menar att det kan finnas etiska problem med valet av diskursanalys som metod för en studie, och påpekar att en då själv medverkar i den vetenskapliga makt/kunskapsdiskursen. Det kan upplevas som att forskaren har makt över andras ord, då denna kan ta över betydelsen och pressa på en mening på dessa. Fahlgren (1998) menar att detta problem definitivt bör tas på allvar och att det kräver reflektion. Detta problem återfinns dock i viss utsträckning inom all tolkande vetenskap. När det kommer till diskursanalys är det viktigt att ha i åtanke att syftet inte är att avslöja någon underliggande mening eller sanning i texten, det handlar inte heller om att avslöja textens avsändares subjektiva motiv. Fokus i diskursanalysen är snarare att presentera en läsart, bland många möjliga, och att via olika diskurser visa på hur motsägelser i uttalanden skapas och rättfärdigas. Fokus är med andra ord på hur diskurser konstrueras (ibid).

Resultat och analys

Resultat och analys kommer att presenteras tillsammans som en helhet. Först kommer den diskursiva praktiken i Faircloughs tredimensionella modell att presenteras med de diskurser som kunnat urskiljas i materialet. Efter det kommer textdimensionen att presenteras. Till sist kommer analys av den sociala praktiken med hjälp av queerteori att framföras. Gälland den ordning som de olika dimensionerna presenteras i, har jag influerats av Faircloughs (1992) beskrivning av analysens upplägg där han väljer att först presentera den diskursiva praktiken, följt av text och sen den sociala praktiken. Det är dessutom min uppfattning att denna ordningsföljd bidrar till att göra analysen så tydlig som möjligt för läsaren. De artiklar som analysen bygger på är sorterade efter datum och därefter numrerade för att underlätta vid källhänvisning. En lista över det empiriska materialet finns bifogad som bilaga, där numrering av artiklarna framgår. Understrykningarna som finns i texterna är mina egna och är gjorda för att guida läsaren och förtydliga min analys.

Diskursiv praktik

I denna nivå kommer jag att identifiera och beskriva interdiskursivitet och vilka diskurser som texterna bygger på samt hur texterna bygger på andra texter, det vill säga intertextualitet.

Undersökande av interdiskursivitet innebär att man identifierar uttryck och begrepp som används med samma innebörd och på liknande sätt i flera texter (Fairclough, 1992; Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Genom undersökande interdiskursivitet går det att dra slutsatser kring hur diskurser skapas samt förändras och skapar nya diskurser (Fairclough, 1992). Genom analys av de lingvistiska grepp som används går interdiskursiviteten att urskilja. Fairclough (1992) menar att hög interdiskursivitet tyder på förändring, medan låg interdiskursivitet hänger ihop med reproduktion av det bestående. Där hög interdiskursivitet går att finna går det alltså att dra slutsatsen att texterna är en del av en större samhällelig förändring, medan texter med låg interdiskursivitet snarare vidmakthåller den traditionella diskursordningen

Likheter i uppbyggnad och innehåll varnar om att artiklarna intertextuellt bygger på andra artiklar. En intertextuell kedja innebär att det går att se liknande texter i en rad olika utformningar. I en intertextuell kedja går att se hur innehåll och uppbyggnad transformeras/förändras, därigenom går att ställa hypoteser kring vilka produktionsförhållanden texterna är underkastade (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Vid analys av ledarartiklarna går intertextuella kedjor att skönja. I vissa fall sker detta som manifest intertextualitet, vilket innebär att de direkt refererar till vad någon tidigare sagt eller skrivit. Det är i mångt och mycket samma uttryck och begrepp som återkommer i flera av artiklarna.

De diskurser som identifierats i materialet har jag valt att dela upp och kategorisera i fem olika grupper: en medicinsk-, en politisk-, en moralisk-, en historisk- och en social diskurs. Dessa har kunnat urskiljas utifrån olika nodalpunkter i materialet. En nodalpunkt är ett centralt moment som de andra momenten grupperas kring, med andra ord en knutpunkt (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Medicinsk diskurs

I artiklarna jag analyserat kommer den medicinska diskursen till uttryck genom en inriktning på steriliseringarnas koppling till och konsekvenser för kroppen. I den medicinska diskursen är cancerrisken en nodalpunkt.

Beslutsfattarna måste ta i beaktande att cancerrisken ökar för personer som genomgår en könskorrigering utan sterilisering. (Artikel 22)

Genom att påtala en eventuell högre cancerrisk, läggs fokus kring sterilisering vid könskorrigering på de medicinska konsekvenserna och därmed dess inverkan på människors kroppar. I artikeln argumenteras för att avgörande för ett ställningstagande kring avskaffandet eller kvarvarandet av steriliseringskravet vid könskorrigering måste göras med hänsyn till medicinska konsekvenser i form av högre cancerrisk.

Kravet på sterilisering fyller ingen medicinsk funktion. (Artikel 17).

Huruvida sterilisering vid könskorrigering verkligen fyller en medicinsk funktion eller inte råder det dock oenighet kring. Genom dementering av medicinsk funktion vid sterilisering påtalas ändå kopplingen till kroppen som viktigt.

Vård måste också ges efter vetenskap och beprövad erfarenhet. För steriliseringskravet finns också medicinska motiv som knappast diskuterats offentligt. Det gäller ökad cancerrisk i samband med hormonbehandlingar för just gruppen transsexuella kvinnor. Information och patientautonomi är Socialstyrelsens svar. Risken och valet läggs på den enskilde. Den aspekten har helt kommit bort när Folkpartiet talar om att lägga initiativ för att tvärt emot alliansanda runda ett regeringsparti och avskaffa kravet på sterilisering vid könsbyte. (Artikel 9)

I artikel 9 menar författaren att det finns medicinska motiv för sterilisering vid könskorrigering, men menar att svaret snarare är att informera om risker men lägga ansvaret för avgörandet på individen, snarare än att sterilisering ska vara tvingande.

Det kan dock visa sig att det finns medicinska hinder för att verkställa den nya lagen. Plastikkirurgen Johan Rinders som intervjuats i Svenska Dagbladet säger att testiklar som opereras bort brukar placeras i buken, vilket han hävdar ökar risken för cancer. Vad beträffar kvinnor som byter kön, men som behåller sina genitalier, är risken snarast hormonell. (Artikel 24)

Genom att det i ledartiklarna refereras till tidigare intervjuer bygger texterna på manifest intertextualitet.

Om det vore förenat med stora medicinska risker att behålla äggstockar och livmoder – vilket erfarenheten inte tyder på – borde läkarna givetvis avråda patienten. Men en informerad patient ska ha rätt att säga nej till kirurgiska ingrepp! (Artikel 20)

En intertextuell kedja återfinns i materialet i form av att ställa medicinsk funktion i allmänhet och cancerrisken specifikt i fokus, både som argument för och emot steriliseringskravet. Polemiken i artiklarna rör den medicinska vetenskapen snarare än

vad som anses viktigt att väga in vid sterilisering. Båda sidor anser att de medicinska aspekterna är viktiga, trots motsättningar kring de medicinska konsekvensernas vara eller icke vara, och detta används som argument för båda ståndpunkter.

Nodalpunkten är cancerrisken. Trots det står det ej fastställt eller råder konsensus kring hur pass stor den risken är eller om den ens existerar. Idag talas det om ökad cancerrisk gällande flertalet faktorer som fortfarande är upp till varje enskild individ att ta beslut kring, snarare än att det lagstiftas kring det. Det blir då intressant att se hur eventuell ökad cancerrisk används som argument både för och emot lagstiftningen kring sterilisering vid könskorrigering.

Politisk diskurs

Den politiska diskursen har urskiljts genom dess sätt att skapa, upprätthålla och förstärka makt. Genom att referera till välkända politiska aktörer i form av myndigheter och organisationer tillskrivs argumenten trovärdighet och tyngd. Detta är en form av manifest intertextualitet, vilket innebär att i en text explicit hänvisa till en annan text, vilket är ett sätt att stärka argumentationen samt öka ethos. Ethos är ett begrepp inom retoriken som används för att beteckna trovärdighet (Bergström & Boréus, 2012).

Nodalpunkten i den politiska diskursen utgörs av ett demokratiskt medborgarperspektiv.

Socialstyrelsens senaste utredning föreslår att kravet ska tas bort, samt att det ska vara tillåtet att frysa ned könsceller på samma villkor för alla medborgare. En majoritet i riksdagen skulle stödja en sådan förändring. (Artikel 5)

I texten refereras dels till att socialstyrelsens utredning föreslår att steriliseringskravet ska tas bort, samt att en majoritet i riksdagen skulle stötta en sådan förändring. Dessa referenser förstärker textens ethos och därmed argumentationskraft. Genom stöd från Socialstyrelsens utlåtande underbyggs argument för att inte göra skillnad på människor utan låta transsexuella ha samma möjligheter till reproduktionsförmåga samt att frysa ner könsceller som *alla medborgare*. Hänvisning till *alla medborgare* tyder på en inkluderande ambition.

Den svenska ordningen har fått skarp kritik, bland annat från Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter, Thomas Hammarberg. I en rapport som lämnades i somras rekommenderar han medlemsstaterna att avskaffa kraven på sterilisering och andra obligatoriska medicinska ingrepp för personer som vill ändra sitt juridiska kön. (Artikel 14)

Texten ovan är ett exempel på manifest intertextualitet, där delar av texten bygger på en annan text. I detta fall bygger texten på argument från en tidigare rapport från Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter, och vinner genom hänvisning trovärdighet för den egna texten och dess argumentation.

Även Socialstyrelsen som på eget initiativ utrett frågan menar att kraven i nuvarande lag på att den som ansöker om ny könstillhörighet måste steriliseras bör tas bort. ”Man ska inte påtvinga medicinska ingrepp som man inte behöver och som man inte vill ha”, säger Socialstyrelsens generaldirektör Lars-Erik Holm(...) (Artikel 14)

I denna text ser vi ytterligare exempel på hur manifest intertextualitet använd i samband med den politiska diskursen, i detta fall genom ett direkt citat av Socialstyrelsen generaldirektör, som menar att det är fel att påtvinga medicinska ingrepp som varken behövs eller önskas.

Lägg där till att det i grundlagen står skrivet att varje medborgare är skyddad mot påtvingade kroppsliga ingrepp. (Artikel 14)

Påtvingade ingrepp är en återkommande fras i materialet, och skapar därmed en intertextuell kedja. I denna text ökar ethos genom referens till grundlagen.

Bland annat Europarådets MR- kommissionär och Human Rights Watch har slagit fast att steriliseringskravet strider mot mänskliga rättigheter (Artikel 17)

Genom en intertextuell kedja kopplad till Europarådet och Human Rights Watch framställs mänskliga rättigheter och kravet på sterilisering vid könskorrigering som två icke-förenliga komponenter.

Intressant är även att titta på vilka aktörer det är som används för att öka ethos genom indirekta eller direkta referenser. *Vad* som sägs är inte enbart utav betydelse utan även *vem* som säger det. Trans- och sexualpolitiska organisationer i form av Patientföreningen Benjamin, RFSU och RFSL har försökt driva dessa frågor under längre tid (RFSL, 2011), men det är inte dessa organisationer som det refereras till för att stärka argumentationen. Snarare är det statliga och mellanstatliga institutioner som Socialstyrelsen och Europarådet, som vinner kraft och gehör när de uppmärksammar frågan. Det blir på så vis tydligt vilka det är som innehar tolkningsföreträde.

Moralisk diskurs

Inom det socialkonstruktivistiska tänkandet innebär moral förståelsen för rätt och fel ur en uppfattning kring vad som är korrekt inom en sedlig övertygelse. Moraldiskursen är föränderlig och ändras över tid (Adelswärd & Forstorp, 1992). Moraluppfattning kopplas till världsåskådning och i de analyserade artiklarna där en moralisk diskurs går att urskilja iakttas en moralisk ståndpunkt där politiker inte har rätt att intervensera i enskilda personers liv gällande föräldraskap. Enligt den rådande moraldiskursen bör staten inte beblanda sig med människors reproduktionsförmåga mer än nödvändigt. Inom den moraliska diskursen har humanitet identifierats som nodalpunkt.

”- Om man byter kön är det också rimligt att man väljer bort könsspecifika egenskaper från sitt gamla kön [...] Rimligt? Vem är hon, eller någon annan politiker att avgöra det? Det finns vägar till föräldraskap som det finns skäl att lägga moraliska aspekter på – som att jämförelsevis rika västerländska par utnyttjar kvinnor i fattigare länder som surrogatmodrar. (Artikel 20)

I artikeln uttrycks en åsikt kring att det kan finnas tillfällen då en moralisk aspekt på föräldraskap bör anläggas, men att en könskorrigering inte är ett av dem. Till skillnad från vad som kunde utläsas i den politiska diskursen där manifest intertextualitet användes för att stärka ethos, används det i texten ovan för att påvisa och argumentera emot den framförda slutsatsen.

Kristdemokraterna vill tvångssterilisera människor. Det är egentligen så ondskefullt att man inte tror att det är sant. Inte 2012. (Artikel 19)

I texten ovan kopplas steriliseringar ihop med begreppet ondskefullhet. Referensen till vilket år det är tyder på en medvetenhet kring moralens föränderlighet över tid, där författaren menar att tvång till steriliseringar benämnd som ondska inte är förenligt med ett modernt samhälles moral.

Ett humant samhälle bör kunna acceptera att det bästa alternativet, för en liten grupp med könsidentitetsstörning, kan vara att låta det räcka med en psykiatrisk diagnos som gör att de kan byta kön juridiskt utan att tvingas genomgå alla stadier av könskirurgi. Därmed lämnas steriliseringsbeslutet upp till var och en. (Artikel 5)

Gränsen mellan grymhet och humanitet förmedlas även i texten ovan, genom artikulation kring att steriliseringar i form av tvång inte är förenbart med ett modernt humant samhälle.

Trots starkt motstånd inom det egna partiet gick Göran Hägglund för några veckor sedan med på att stoppa tvångssterilisering av transpersoner. Motiveringen var principen om allas lika värde och att det inte är kristen tradition att överheten ska tvinga en person att sterilisera sig och därmed inte kunna föröka sig. Partiet anpassade sig till verkligheten i Sverige 2012. (Artikel 23)

Referensen till principen om allas lika värde förmedlar en moralisk syn på steriliseringar. I texten artikuleras att vi antas leva i ett humant samhälle där tvång inte har någon plats. Därav blir benämningen kring sterilisering så som tvångssterilisering en tydlig ståndpunkt i sig självt. Skillnaden mellan användandet av orden *sterilisering* och *tvångssterilisering* går att se genomgående i materialet, där tvångssterilisering kopplas ihop till ondskefullhet, grymhet och med en tydlig konnotation till steriliseringar i svensk historia.

Historisk diskurs

Inom den historiska diskursen som kunnat urskiljas i materialet utgår argumentationen i

artiklarna från en historisk kontext, där diskussionen kring sterilisering vid könskorrigering liknas vid de historiska steriliseringarna av bland annat ”sinnesslöa” i Sverige. Anknytningen till den beskrivna historiska kontexten verkar som nodalpunkt i den historiska diskursen. Jämförelse görs mellan hur steriliseringar då gjordes försvarbara och hur man retoriskt använder liknande begrepp för att göra steriliseringar försvarbara i nutid.

Steriliseringskravet bär med sig obehagliga minnen från en annan tid, när staten tvångssteriliserade människor. Regeln i könsbytarlagen är en symbol, något som markerar att vissa människor inte är lämpliga som föräldrar, och lagen bör av det skälet skrivas om. Finns människor som vill göra vissa könskorrigeringar, men behålla sin reproduktionsförmåga, är det inte statens uppgift att förhindra detta. (Artikel 1)

I materialet är användandet av begreppet tvångssterilisering mycket omfattande, något som inte anses ha en plats i ett humant modernt samhälle. Användandet av begreppet relaterar ofta till de problematiska steriliseringarna i den svenska historien. Lagen kring sterilisering vid könskorrigering menas bära med sig *obehagliga minnen från en annan tid* och vidare argumenteras för att det inte är statens uppgift att avgöra människors reproduktionsförmåga.

Det har gått mer än 35 år sedan svenska myndigheter slutade med tvångssteriliseringarna av minoritetsgrupper och ”sinnesslöa”. Men fortfarande tar sig staten rätten att bestämma att transsexuella inte är *lämpliga föräldrar*. Det är djupt upprörande. (Artikel 2)

Det låter ganska självklart att ingen ska tvångssteriliseras i Sverige. Men sådan är lagen, även om de flesta nog trodde det var något som hörde 30-talet till. (Artikel 3)

Genom referenser till steriliseringar i den svenska historien menar författarna att samhället borde utvecklats ifrån dessa tvingande ingrepp, och att lagstiftningen är föråldrad. Förr ansågs inte bland annat sinnesslöa, alkoholister och ”lösaktiga” lämpliga att vara föräldrar (Runcis, 1998; Broberg & Tydén, 2005), på liknande vis hänvisas till

att lagen idag inte bedömer transsexuella som lämpliga för föräldraskap. Med hänvisningar till historien beskrivs de tvingande steriliseringarna som *djupt upprörande*. Vi antas leva i ett modernt samhälle där tvång inte längre har någon plats.

Att tvångssterilisering är ett grymt ingrepp, belastat med en inhuman historia inom svensk politik, råder ingen tvekan om. (Artikel 5)

Om man vill byta juridiskt kön så måste man genomgå en sterilisering. Sverige har en historia av tvångssteriliseringar som de flesta var överens om. Man hävdade att det inte var fråga om tvång. Man kunde välja att steriliseras mot att man fick något annat i utbyte: ekonomiskt stöd, en abort eller förkortning av ett fängelsestraff.

Idag kallar vi det för dess riktiga namn, tvång. (Artikel 8)

I artikeln ovan kritiseras den argumentation kring sterilisering vid könskorrigering som något valbart. Författaren hänvisar till att man historiskt förnekade att det var fråga om tvång med hänvisning till att man fick något annat i utbyte, så som ekonomiskt stöd, abort eller förkortning av fängelsestraff. Liknande retorik kring sterilisering vid könskorrigering går att finna även idag då det argumenteras för att det vore rimligt att välja bort könsspecifika egenskaper från det kön man transitionerar från, som beskrivs i artikel 20:

Om man byter kön är det också rimligt att man väljer bort könsspecifika egenskaper från sitt gamla kön (...). (Artikel 20)

(...) frivilligheten för den transsexuella, som ställs inför valet att behålla fortplantningsförmågan eller byta kön, är inte större än den var för de påstått ”sinnesslöa” flickorna som på fyrtiotalet fick höra att de var tvungna att sterilisera sig för att få gifta sig med männen de älskade. (...) Vid det här laget borde staten veta bättre än att bestämma vilka människors fortplantningsförmåga som är önskvärd. (Artikel 17)

Inom den historiska diskursen argumenteras för att staten, med hänvisning till den svenska historien kring tvångssteriliseringar, borde veta bättre än att fortfarande besluta kring vilka människors fortplantningsförmåga som är önskvärd. Kopplingar till grymhet

och inhumanitet går även ihop med den moraliska diskursen, men binds tydligt till en historisk diskurs.

Social diskurs

Den sociala diskursen som urskiljts i artiklarna fokuserar på ett kategoriskt isärhållande av människor, där ”den andre” i form av *de* (transsexuella) fungerar som nodalpunkt. Artiklarna har både avsändare (skribenten) och mottagare (läsaren), ingen av dem tycks dock innefattas av ämnet som diskuteras, nämligen sterilisering av transsexuella, varvid transsexuella förskjuts till att vara en grupp som det talas om men som ingen förväntas ingå i.

Förutom detta har samhället extremt svårt att hantera denna grupp och den helt häpnadsväckande lagen om tvångssterilisering gäller fortfarande för människor som gör könskorrigering operationer. (Artikel 13)

De transsexuella är inte många och inte farliga för kristdemokraterna eller några andra. (Artikel 17)

I texten dementeras att transsexuella vore *många och farliga*, något som avtäckar en uppfattning eller farhåga kring ett potentiellt hot som transsexuella skulle kunna innebära. Vad det hotet skulle bestå av eller innebära artikuleras dock inte. Genom användande av vokabulär som *denna grupp* görs en förskjutning till att tala om ett ”dom”.

Situationen för transsexuella har inte fått den uppmärksamhet den förtjänar - förmodligen för att de utgör en liten och heterogen grupp. (Artikel 2)

Om det gällde något som folk i allmänhet bryr sig om skulle regeringens minsta och svagaste parti aldrig få den makten. Men eftersom de transsexuella är få och osynliga anses de uppenbarligen vara ett lämpligt köttben att mata missnöjda kristdemokrater med. (Artikel 17)

I båda texterna poängteras att transsexuella är få till antalet. Vidare menas även att

transsexuella är osynliga. Uppmärksamhet betingas också i texten till hur många individer som tillhör gruppen transsexuella.

Många homosexuella och transpersoner upplever i mötet med det offentliga diskriminerande regler och byråkratiskt krångel, just för att de inte passar in i heteromallen. Nu måste rättigheterna gå från princip till praktik. (Artikel 6)

De är rädda att diskrimineras, att mötas av negativa reaktioner eller att råka illa ut. (Artikel 11)

Transpersoner beskrivs som både diskriminerade och rädda att bli diskriminerade. Det är intressant hur transsexuella positioneras som ”den andre” samtidigt som tolkning kring upplevelser och känslor görs.

Flera olika diskursordningar blandas i artiklarna i studien vilket innebär att de har en hög grad av interdiskursivitet. Den höga graden interdiskursivitet tyder på en förändringsbenägenhet, vilket går i linje med att det är ett nytt lagförslag som debatteras. Samhället är förändringsbenäget och detta går även att urskilja i de artiklar som behandlar ämnet. De tydliga distanseringsmarkörerna mellan ”oss” och ”dem” tyder dock på ett upprätthållande och vidmakthållande av den traditionella diskursordningen kring genus.

Text

Genom att analysera texterna och dess egenskaper möjliggörs en kartläggning över hur diskurserna textuellt förverkligas, vilket gör tolkning och underbyggande av tolkning genomförbart. Analys av textnivån i den tredimensionella modellen brukar man dela in i fyra huvudsakliga analysområden; grammatik, vokabulär, kohesion (textbindning) och textstruktur. Winther, Jørgensen och Phillips (2000) betonar att det inte är meningen att man ska använda alla metoder utan att man väljer de redskap som passar bäst för den analys som görs. Fokus för analysen i studien ligger på grammatik i form av transitivitet och modalitet samt vokabulär i form av pronomen som distanseringsmarkör.

Transitivitet

Transitivitet innebär en analys av huruvida det i texten finns en förbindelse mellan å ena sidan händelser och processer och å andra sidan subjekt och objekt. Vilken framställningsform en text har får ideologiska konsekvenser. En satskonstruktion i passiv form utan agent fråntar också ansvaret från agenten och får händelsen att framstå som närmast ett naturfenomen. Passiver innebär att passivt verb utan agent används (Winther, Jørgensen & Phillips, 2000).

I analys av transitivitet i materialet framkommer att gällande processen att genomgå könskorrigering förbinds transsexuella som subjekt i relation till processen.

Personer som byter kön tvingas idag till sterilisering, (Artikel 24)

Vägen fram till ett könsbyte är sällan kort och ångestfri. Att samhället medvetet försvårar beslutsprocessen, genom att kräva att transpersoner ger upp drömmen om föräldraskap, är därför extra grym. (Artikel 20)

Satserna ovan har en tydlig subjektform, vilket syns i ordval så som *ger upp drömmen*, och en artikulation av en transitionen så som *byter kön* lägger ansvaret till handling på transsexuella som subjekt. Genomförandet av en könskorrigering framställs på så vis som frivillig. Transsexuella tillskrivs även en självklar dröm om föräldraskap, vilket i sig är intressant. Till skillnad mot inom den medicinska diskursen där sterilisering vid könskorrigering förkastas eller förespråkas ur ett medicinskt perspektiv, tas här avstånd från tvingande steriliseringar med hänvisning till en dröm om föräldraskap.

När det kommer till steriliseringar specifikt som process framställs i de flesta artiklar transsexuella som objekt, utan egen handlingsförmåga där processen snarare är något som drabbar än som väljs.

Sverigedemokraterna är nu ensamma om att vilja sterilisera könsbytarna. (Artikel 21)

Att utsätta människor för ingrepp så som sterilisering måste kunna motiveras starkare än med rent ideologiska skäl. Att unga människor förvägras viktig medicinsk hjälp eller att medlemmarna i en utsatt grupp vanemässigt steriliseras förtjänar en vetenskaplig diskussion snarare än en konservativ handfallenhet. (Artikel 24)

Genom termer så som *vilja sterilisera könsbytarna* och *att utsätta människor för ingrepp* förbinds transsexuella till processen som objekt. Meningen ”*att utsätta människor för ingrepp så som sterilisering måste kunna motiveras starkare än med rent ideologiska skäl*” skrivs i form av passiver utan agent med ansvar för steriliseringarna. Vem det är som är ansvarig för steriliseringarna framkommer därmed inte.

I exemplet nedan blir det tydligt hur skiftet sker från subjekt när det talas om könskorrigering, till objekt när textens fokus läggs på sterilisering:

Varje år genomför ca 60 svenskar könskorrigerade ingrepp. Ingreppen är resultat av livslånga funderingar om könsidentitet, ansökan hos Socialstyrelsen och samtal med psykiatriker. Könskorrigeringar är väl genomtänkta. Ändå har Sverige en 40 år gammal lagstiftning som kräver att transsexuella steriliseras i samband med könskorrigering. (Artikel 15)

Genom att använda ordet *genomför* förbinds processen med ett tydligt subjekt, medan ordformen *steriliseras* saknar subjekt. Alltså framställs könskorrigeringar som en process där transsexuella har ett val medan steriliseringar framställs som tvingande där det fria valet saknas.

I de artiklar då författaren uttalar en kritisk ståndpunkt mot borttagandet av steriliseringskravet i lagen framkommer andra resultat vid analys av subjekt och objektbildning i texten.

Om man byter kön är det också rimligt att man väljer bort könsspecifika egenskaper från sitt gamla kön (...). (Artikel 20)

I satsen ovan används subjektform både gällande könskorrigering, *byter kön*, och sterilisering, som syftas till med orden *väljer bort könsspecifika egenskaper från sitt gamla kön*. Detta användande av vokabulären tyder på en syn på både könskorrigeringar och steriliseringar som valfria för transsexuella.

Min tolkning är därmed att i de artiklar som ställer sig positiva till lagändringsförslaget konstrueras textsatserna med sterilisering som process och ställer transsexuella som genomgår processen som objekt inför denna. I de artiklar som ställer sig negativa eller avvaktande till lagändringsförslaget konstrueras transsexuella istället som subjekt i förbindelse till sterilisering i form av process.

Modalitet

Analys av modalitet innebär en fokusering på graden av instämmande i en sats. Val av modalitet innebär konsekvenser för diskursens konstruktion av både kunskap- och betydelsesystem samt sociala relationer. Genom att använda sig av så kallade hedge, så som *liksom* eller *lite*, modereras påståendet i en sats och 'låg affinitet' uttrycks. Inom olika diskurser används olika former av modalitet. Inom massmedia är det vanligt att lägga fram tolkningar som om de vore fakta, detta dels genom ett användande av kategoriska modaliteter och genom användande av objektiva modaliteter istället för subjektiva. Genom att använda sig av kategoriska modaliteter både speglar och främjar medierna sin auktoritet. Affinitetsmodalitet innebär att trycka på sin egen auktoritet genom sanninger. Modalitet beskriver sanningsgraden i hur något sägs och graden av instämmande benämns med affinitet (Winther, Jørgensen & Phillips, 2000).

Varje år genomgår omkring 50 svenskar könskorrigeringar. För många innebär det en chans till ett nytt och bättre liv. Men förändringen kommer till ett högt pris.(Artikel 2)

I det citerade textstycket syftar den sista meningen till de steriliseringar som transsexuella behöver genomgå för att få sitt juridiska kön ändrat. I texten uttrycks en faktisk modalitet och uttrycker därmed hög affinitet. Huruvida sterilisering är ett högt

pris eller inte att betala kan snarast betraktas som en värderingsfråga men uttrycks som en sanning.

Ett humant samhälle bör kunna acceptera att det bästa alternativet, för en liten grupp med könsidentitetsstörning, kan vara att låta det räcka med en psykiatrisk diagnos som gör att de kan byta kön juridiskt utan att tvingas genomgå alla stadier av könskirurgi. Därmed lämnas steriliseringsbeslutet upp till var och en. (Artikel 5)

Genom användandet av hedge i form av *bör* kunna, samt *kan vara att låta det räcka* uttrycks låg affinitet vilket förmedlar en osäkerhet kring just gjorda påståenden.

Den varierande graden affinitet som uttrycks i artiklarna kan tolkas som en motsättning mellan den mediala diskursen, där hög grad av faktisk modalitet är vanligt och den höga grad av medicinsk diskurs som förekommer i artiklarna, då journalisterna inte innehar lika stor trovärdighet inom området.

Pronomen som distanseringsmarkör

Artiklarna har tydliga distanseringsmarkörer i form av användandet av pronomen när transsexualitet diskuteras. Artiklarna simulerar ett samtal och ett jämlikt förhållande mellan avsändaren och mottagaren av texten, ett samtal och jämlikt förhållande som ”*de transsexuella*” står utanför. Personifiering av läsaren är ofta tydlig då läsaren tilltalas som ”du” eller ”ni”. Tonen är förtrogen och det antas att sändaren och mottagaren av texten är på samma sida, som om man talar om någonting i samförstånd. Däremot lämnas transsexuella som grupp ofta utanför denna personifiering och tilltalas snarare som ”de”, vilket innebär att transsexuella som grupp erkänns utan att för den delen inneslutas och talas till direkt. Det talas *om* transsexuella i artiklarna och om huruvida sterilisering borde fortsätta vara lagstadgat vid könskorrigering eller inte, men det talas aldrig *till/med* transsexuella.

Trots meningsskiljaktigheter kring huruvida steriliseringar borde fortsätta vara lagstadgade vid könskorrigering är det ingen av sidorna som vänder sig mot den isärhållande praktik som materialet frambringar. Som transsexuell lämnas en fortfarande

utanför i båda lägren. Det ”vi” och det ”dem” det talas om på båda sidorna står inte i motsättning till varandra utan innefattar båda samma grupper där ”vi” utgörs av cispersoner och ”dem” utgörs av transpersoner.

De transsexuella är inte många och inte farliga (---). (Artikel 17)

Situationen för transsexuella har inte fått den uppmärksamhet den förtjänar - förmodligen för att de utgör en liten och heterogen grupp. (Artikel 2)

Precis som det talades och skrevs om homosexuella med ett mått av avståndstagande förr som ”De homosexuella”, samma typ av retorik används fortfarande idag när det gäller transsexuella.

I artikel 6 görs just jämförelsen mellan hur homosexuella och transsexuella ofta diskrimineras eftersom samhället är uppbyggt efter antagandet att alla människor är cis och heterosexuella. Samtidigt indikeras att varken läsaren eller författaren är trans- eller homosexuell.

Många homosexuella och transpersoner upplever i mötet med det offentliga diskriminerande regler och byråkratiskt krångel, just för att de inte passar in i heteromallen. (Artikel 6)

I artikeln nedan blandas inte bara operationer av könsorganen ihop med den reproduktiva förmågan, även här finns denna tydliga distans att det inte är varken textens avsändare eller mottagare det handlar om:

Och enligt de två utredningar som genomförts, som i övrigt har helt olika slutsatser, är det fråga om ytterst få av de transsexuella som vill behålla sina könsorgan. (Artikel 9)

Samma retorik fortsätter att användas inom ett stort antal av ledarartiklarna.

Ett humant samhälle bör kunna acceptera att det bästa alternativet, för en liten

grupp med könsidentitetsstörning., kan vara att låta det räcka med en psykiatrisk diagnos som gör att de kan byta kön juridiskt utan att tvingas genomgå alla stadier av könskirurgi. (Artikel 5)

Genom användandet av pronomen *de* sker en distansering, jämför med om det i artikeln istället skulle stått *som gör det möjligt att byta kön*, vilket inte skulle innebära en isärhållande retorik och främmandegörande av transsexuella.

I Sverige tvångssteriliserar idag människor som vill ändra sitt juridiska kön. Det är statens motkrav på dessa människor , och det pris som de måste betala för rätten att fullt ut få vara den de är. (Artikel 14)

Finns det människor som vill göra vissa könskorrigeringar, men behålla sin reproduktionsförmåga, är det inte statens uppgift att förhindra detta. (Artikel 1)

I artikeln ovan uttrycks inte bara ett distanstagande och isärhållande, i och med den hedge som uttrycks i meningen *finns det människor* uttrycks även en osäkerhet kring om det verkligen finns personer som vill genomgå könskorrigering men fortfarande behålla reproduktionsförmågan.

Detta avståndstagande, ett främmandegörande, är ett tydligt genomgående tema; *sin* reproduktionsförmåga hade enkelt kunnat skrivas som enbart reproduktionsförmågan. Genom att använda begrepp som *sin*, *de* och *deras* tas tydligt avstånd från att detta gäller avsändaren av texten. Det säger dessutom någonting om de förväntningar som finns på läsaren, förväntningar kring att detta inte är något som gäller läsaren heller. Det handlar inte om *din* eller *min* reproduktionsförmåga, utan om *deras*.

Social praktik

Medier har makt att både skapa och förmedla normer och åsikter, och i dags- och kvällstidningar uttrycker artiklarna modalitet i form av hög affinitet. Trovärdighet skapas bland annat genom att uttrycka sig i allmänna ordalag (jämf. Winther, Jørgensen

& Phillips, 2000).

Transsexuella bryter mot dikotomin inom genussystemet. Denna dikotomi innebär en uppfattning som säger att det finns två skilda kön. Dessa är gemensamt uttömmande, vilket medför att en tillhörighet till det ena könet utesluter en tillhörighet till det andra och att överlappning inte är möjlig (Hirdman, 2003; Gemzöe 2002). Om du är född som man eller kvinna är existentiellt avgörande för det rörelseutrymme du har i världen (Hirdman 2003) och när en som transsexuell genomför en könskorrigering ändras personens rörelseutrymme. Detta hotar att förändra den hierarki och dikotomi som inom genussystemet ses som naturlig och fast.

Tvångsterilisering vid könsbyte är förhoppningsvis snart historia. (Artikel 24)

Benämningen av den transition som transsexuella genomför för att korrigera sin könsidentitet som *könsbyte* blir problematisk på grund av att den innebär en förnekelse av transsexualismens grundantagande. En transsexuell person byter inte kön utan en transsexuell person korregerar sin kropp för att stämma överens med det kön personen redan tillhör. Benämning av denna transition som ett *byte av kön* blir ett försök till att befästa den binära könsuppfattning som finns i samhället. Genusordningen bygger på att det finns två kön (Hirdman, 2003; Gemzöe 2002). Födelse i en kvinnokropp gör dig till kvinna och födelse i en manskropp gör dig till man. Utan erkännande av kön som någonting som går utöver tvåkönsprincipen är det enkelt att förstå att den transition som en som transsexuell genomgår ses på som ett byte från ett kön till ett annat.

Sällan har det varit så svårt att föra en seriös debatt i Sverige som i fråga om kravet på sterilisering vid könsbyte. (Artikel 22)

Transsexualism och könskorrigeringar omkullkastar genusordningen och den genushierarki som samhället bygger på. Uppdelningen i *man* och *kvinna* förgivettas ofta som två självklara kategorier som på ett enkelt sätt inkluderar alla människor, och detta är den bild vi oftast får förmedlad till oss. Genom denna tvåkönsnorm artikuleras i artiklarna självklara kategorier att kategorisera människor inom, vilket osynliggörs en

mängd människor.

Genom användande av formuleringen könsbyte reproduceras tvåkönsnormen. Den kommunikativa händelsen och diskursordningen i form av mediediskursen samverkar dialektiskt. Media i form av dags- och kvällstidningar vänder sig till allmänheten och är samtidigt beroende av allmänheten gällande finansiering i form av försäljning av tidningen. Nyhetstidningarna behöver därför hålla sig på en nivå som tilltalar allmänheten (Fairclough, 1995; Gripsrud 2002). Detta innebär bland annat att använda ett språkbruk som känns igenkännande och inte uppfostrande. Då transsexualism är ett område som det i allmänhet finns mycket lite kunskap kring innebär det att artiklarna anpassar sig till detta. Då media i form av nyhetstidningar även fungerar utbildande för människor, och åberopar starkt ethos som att det som skrivs är allmängiltigt och inte värderande innebär det att de ord, uttryck och åsikter som uttrycks enkelt anammas och tas förgivna. Journalisterna som använder begreppet bygger på ett språkbruk som används rutinmässigt och bidrar därmed till att reproducera tvåkönsnormen och genusystemet.

Att den medicinska dimensionen är tillräckligt utredd ligger i en könsbytares intresse. (Artikel 22)

I samma anda som könskorrigering betecknas som *könsbyte* benämns personer som genomgår en könskorrigering som *könsbytare*. Benämningen av könskorrigering som *könsbyte* befäster tvåkönsnormen. Utöver detta medför benämningen *könsbytare* att det inte enbart är könskorrigeringen som process som kategoriseras utan även den som genomgår korrigeringen kategoriseras som subjekt in i en identitet.

Även i de ledartiklar där författaren är medveten om terminologin finns brister. I artikel 15, där begreppen könskorrigering och könskorrigeringar används genomgående, inleds artikeln med meningen:

Frågan om krav på sterilisering vid könsbyte har dragits i långbänk. (Artikel 15)

Det blir intressant när vetenskapen om vad som är korrekt uttrycks mycket tydligt utan att detta efterföljs.

Det är ytterst få människor – ca 75 per år – som inleder de avancerade och komplicerade utredningar som kan leda fram till könsbyte; eller könskorrigering som den korrekta medicinska termen lyder. (Artikel 21)

Ordval och sätt att uttrycka sig förmedlar en föreställning om transsexualism och könsidentitet. Snarare än att se könskorrigeringarna som just korrigeringar där personerna förändrar den yttre könstillhörigheten till att stämma med den inre/psykologiska könstillhörigheten ses det som en förändring av könstillhörighet.

Dessutom används ordet könsbyte uppfinningsrikt för att beskriva andra närliggande konsekvenser av detta.

Sverigedemokraterna är nu ensamma om att vilja sterilisera könsbytarna. Hans omtanke om barnen som kan tänkas växa upp i könsbytarfamiljer är säkert äkta. (Artikel 20)

I artikeln omfattas även familjemedlemmar i vokabulären genom benämningen *könsbytarfamiljer*, vilket främmandegör inte bara transsexuella som genomgår en könskorrigering utan även hela familjen.

Steriliseringskravet bär med sig obehagliga minnen från en annan tid, när staten tvångssteriliserade människor. Regeln i könsbyteslagen är en symbol, något som markerar att vissa människor inte är lämpliga som föräldrar, och lagen bör av det skälet skrivas om. (Artikel 1)

Användandet av termen könsbyte snarare än könskorrigering, även när medvetenheten kring den korrekta terminologin finns, kan handla om att dagstidningar vänder sig till människor i allmänhet, och kanske kan termen könskorrigering verka krånglig eller ”medicinsk” som artikeln 21 hänvisade till. Det problematiska är dock när användandet av en term inte bara är slarvig eller gjord för att lättare göra sig förstådd, utan även har

negativa konsekvenser för den som är objekt för felbenämningen.

I artikel 12 skrivs i samband med Prideparaden om hur transsexuella länge blivit ”styvmoderligt” behandlade även inom gayrörelsen och avslutar med en förhoppning om att lagen kring könskorrigering är omskriven till nästa år;

Den lagstiftning som tvingar transsexuella att skilja sig för att kunna byta kön är både föråldrad och ovärdig. (Artikel 12)

Den kommunikativa innebörden av att benämna den transition som transsexuella genomgår för *könsbyte* istället för den korrekta termen könskorrigering är förvrängd eftersom det implicerar att människor fritt har valt att bestämma sin könsidentitet, snarare än att detta är något som ligger bortom ens kontroll.

Flera artiklar använder sig kontinuerligt av terminologin *de transexuella*, vilket tyder på ett personligt avståndstagande från transsexualism. Detta finns tydliga tidigare exempel på, till exempel i konstruktioner av homosexuella som *de homosexuella*. Detta skapande av ”den andre” reproducerar transsexuella som avvikande. Men samtidigt som transsexuella konstrueras som ”den andre” finns en inkluderande ambition att finna, i form av tal om grymheten och ondskan i tvånget och förhoppningar om ett humant samhälle. Båda dessa aspekter finns ofta jämsides i artiklarna, vilket innebär att särskiljande och inkludering sker parallellt. Liknande polemik går att se i materialet gällande transsexualism som fritt val. Könskorrigering benämns som *könsbyte* samtidigt som det talas om *tvångssteriliseringar*, där termen *könsbyte* tyder på valfrihet medan termen *tvångssterilisering* tyder på ofrihet och icke valbart. På så vis både utmanas och reproduceras normer kring genusordningen och kön i materialet sida vid sida.

Men eftersom de transsexuella är få och osynliga [...] (Artikel 17)

Inom diskursanalysen ser man på språket som både konstruerat och konstruerande (Winther Jørgensen & Phillips; 2000, Fairclough, 1992). Måhända är transsexuella osynliga, måhända konstrueras transsexuella att bli osynliga.

Slutdiskussion

Bland de diskurser som framkommit i de analyserade artiklarna har den medicinska, den politiska, den moraliska, den historiska och den sociala diskursen kunnat urskiljas. Den medicinska diskursen är den mest distinkta. Gällande argumentation för eller emot steriliseringskravet var det den diskursen som användes mest. Detta ofta i kombination med en politisk diskurs där välkända organisationer och aktörer refererades till för att vinna trovärdighet och tyngd. Den höga graden intertextualitet bidrar till att artiklarnas ethos ökar. Även modernitetstanken är en del av den politiska diskursen, dit värden som tolerans och jämlikhet kan kopplas. Den sociala diskursen användes i materialet ofta som en isärhållande praktik, medan den moraliska diskursen användes som inkluderande med argument för allas lika rätt till reproduktion. I den historiska diskursen användes argument för ändring av lagen med hänvisning till att lagstiftningen är föråldrad och att vi borde lärt oss från den problematiska plats som steriliseringar har i svensk historia. Flera av diskurserna går in i varandra och det är därför svårt att urskilja en klar gräns mellan dessa. Då flera olika diskurser går att urskilja i analysmaterialet, tyder detta på hög interdiskursivitet. Enligt Fairclough (1992) tyder hög interdiskursivitet på att samhällelig förändring, vilket även förslaget kring lagändringen i sig indikerar.

Bindningen mellan processer och aktörer i materialet varierade beroende på vilken process som åsyftades. Gällande transition i helhet artikulerades transsexuella som genomgår könskorrigering som subjekt, och därmed aktiva aktörer. En helt annan lingvistik urskiljdes gällande steriliseringar då transsexuella snarare betonades som objekt och därmed inte aktiva aktörer. Undantaget från detta gick att urskilja då artiklarna ställde sig kritiska till ändring av lagstiftningen då transsexuella förbands som aktiva subjekt även i förhållande till steriliseringarna. I textdelen av analysen framgår även att pronomen i form av *de*, *dem*, och *sin* bidrog till en isärhållande praktik, där transsexualitet var något som talades om men en kategori som varken avsändaren eller mottagaren av texten förväntades ingå i.

I analys av den sociala praktiken framkom hur diktotomin inom genussystemet och tvåkönsnormen upprätthålls genom benämning av könskorrigeringar som könsbyte.

Transsexualism omkullkastar den förgivettagna könsordningen, något som valet av vokabulär i form av att *byta* kön i viss mån inverkar till att bibehålla. Transsexuella konstrueras dessutom ofta som ”den andre” genom pronomen i form av *de* och *dem* som distanseringsmarkör. Detta innebär att även om artiklarna talar om transsexuella förväntas varken avsändaren eller mottagaren av texten tillhöra gruppen transsexuella, vilket lämnar transsexuella utanför diskussionen som förs. Jämsides med avståndstagandet och främmandegörandet finns även inkluderande ambitioner när steriliseringar benämns som *grymma* och *tvångssteriliseringar*, men likväl när *samma villkor för alla medborgare* samt *allas lika värde* artikuleras. Normer kring kön och könsidentitet både utmanas och reproduceras på så vis jämsides i materialet.

Diskurser är inte fastlåsta utan under ständig förändring. Kanske bidrog förslaget till lagändringen till en början till en fixering av en ny diskurs, där avgörande för moderskap är om en har en livmoder eller inte, och faderskap har att göra med om en producerar spermier, snarare än huruvida en är kvinna eller man.

Efterord - uppdatering om dagens läge

Eftersom denna studie undersöker responser kring propositionen gällande ändring av lagen som reglerar könskorrigeringar, skulle jag vilja avsluta med några ord om dagens läge.

Arbetet med denna studie påbörjades under hösten 2012. Det material som studien baseras på sträcker sig från juni 2011, när propositionen framlades, fram till juli 2012. Under tiden som studiens arbete har fokuserat kring bearbetning och analys av materialet, har propositionen lett till debatt, utredningar och slutligen ändring av lagen.

Den 19 december 2012 fastslogs genom en dom i kammarrätten att tvånget på sterilisering stred mot Sveriges grundlag och Europakonventionen. Detta efter att en enskild person drivit frågan om att slippa steriliseras för att få en ny könsmarkering i passet.

Den 10 januari 2013 ändrades på grund av detta domslut praxis i tolkning av lagen, och sedan dess har således ingen steriliserats mot sin vilja.

Den 22 maj 2013 röstade riksdagen igenom ändringen av Lag (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, där kravet på sterilisering och upphävande av fortplantningsförmågan inför ändring av könstillhörighet tas bort.

Den 1 juli 2013 trädde den nya lagen i kraft.

Litteraturlista

Adelswärd, Viveka & Forstorp, Per-Anders (1992). *Samtal om moral och samtal som moral*. Arbetsrapporter 1992:8 från tema Kommunikation, Linköpings Universitet

Ambjörnsson, Fanny (2006). *Vad är queer?* Stockholm: Natur och Kultur

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2012). *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur

Bremer, Signe (2011). *Kroppslinjer. Kön, transsexualism och kropp i berättelser om könskorrigering*. Halmstad: Makadam förlag

Butler, Judith (2005). *Könet brinner*. Stockholm: Natur och Kultur

Butler, Judith (2006) *Genus ogjort. Kropp, begär och möjlig existens*. Stockholm: Norstedts Akademiska förlag

Broberg, Gunnar & Tydén Mattias (2005). *Oönskade i folkhemmet: rashygien och sterilisering i Sverige*. Stockholm: Dialogs förlag

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

Börjesson, Mats, Palmblad, Eva (2007). *Diskursanalys i praktiken*. Malmö: Liber

Edenheim, Sara (2005). *Begärets lagar: Moderna statliga utredningar och heteronormativitetens genealogi*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion

Egan Sjölander, Annika, Payne Gunnarsson, Jenny (2011). *Tracking discourses. Politics, Identity and Social change*. Lund: Nordic Academic Press

Elvin-Nowak, Ylva & Thomsson, Heléne (2003). *Att göra kön: om vårt våldsamma*

behov av att vara kvinnor och män. Stockholm: Bonnier

Engström, Kerstin (2008). *Genus & genrer – forskningsanknutna genusdiskurser i dagspress.* Institutionen för kultur- och medievetenskaper: Umeå universitet

Fahlgren, Siv (1998). *Diskursanalys, kunskap och kön. Ett försök att utveckla en teoretisk ram och ett arbetssätt för en diskursanalys av vetenskapliga texter.* Institutionen för socialt arbete: Umeå universitet

Fahlgren, Siv (1999). *Det sociala livets drama och dess manus. Diskursanalys, kön och sociala avvikelser.* Institutionen för socialt arbete: Umeå universitet

Fairclough, Norman (1992). *Discourse and Social Change.* Cambridge: Polity Press

Fairclough, Norman (1995). *Media Discourse.* London: Edward Arnold

Gemzöe, Lena (2002). *Feminism.* Stockholm: Bilda

Gripsrud, Jostein (2002). *Mediekultur och mediasamhälle.* Göteborg: Daidalos

Hines, Sally (2007). *TransForming Gender. Transgender practices of identity, intimacy and care.* Bristol: The Policy Press

Hirdman, Yvonne (2003). *Genus - om det stabilas föränderliga former.* Malmö: Liber

Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete.* Malmö: Liber

Knutagård, Hans (2007). "Sexuell normalitet". I Svensson, Kerstin (red): *Normer och normalitet i socialt arbete.* Lund: Studentlitteratur

Lundström, Tommy (2008). "Aktforskning". I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans &

Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina, (red): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur

Runcis, Maija (1998). *Steriliseringar i folkhemmet*. Stockholm: Ordfront

Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Proposition 2011/12:142 om ändrad könstillhörighet

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

Tillgänglig: http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS_15-pdf

Patientföreningen Benjamin (Patientföreningen för transsexuella och f.d. transsexuella)
www.foreningenbenjamin.se

RFSU (Riksförbundet för sexuell upplysning) (2012). www.rfsu.se

RFSL (Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter)
(2014). www.rfsl.se

RFSL (2005). *Höra hemma – om transpersoner*. Norra Skåne Offset; Zie
Tillgänglig: http://www.rfsl.se/public/rfsl_om_transpersoner.pdf

Socialstyrelsen (2010). *Transsexuella och övriga personer med könsidentitetsstörningar. Rättsliga villkor för fastställelse av könstillhörighet samt vård och stöd*.

Tillgänglig:

<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18087/2010-6-31.pdf>

Transformerering – RFSL ungdom (2014). www.transformering.se

Transsexualism (2011). www.transsexualism.se

Bilaga – Lista över empiriskt material

- De analyserade ledarartiklarna i kronologisk ordning.

Artikel 1. *Ovärdiga steriliseringar* Eskilstuna-Kuriren, 2011-06-22

Artikel 2. *En självklar rättighet* Gotlänningen, 2011-06-24

Artikel 3. *KD är kvar i underlivet* Aftonbladet, 2011-07-02

Artikel 4. *Slopa kastreringskravet!* Dalarnas Tidningar, 2011-07-02

Artikel 5. *Slutmålet är Pride-fritt* Göteborgs-Posten, 2011-07-03

Artikel 6. *Från princip till praktik* Uppsala Nya Tidning, 2011-07-03

Artikel 7. *Experter ignoreras* Smålandsposten, 2011-07-04

Artikel 8. *Sverige steriliserar ännu med tvång* Gotlands Folkblad, 2011-07-05

Artikel 9. *Lite sans och balans i debatten om könsbyte efterlyses* Smålandsposten, 2011-07-06

Artikel 10. *Fira segrarna – fortsätt kampen* Aftonbladet, 2011-07-06

Artikel 11. *All kärlek har rätt till respekt* Nerikes Allehanda, 2011-07-28

Artikel 12. *Stolthet och fördom* Dagens Nyheter, 2011-07-07

Artikel 13. *Det finns fler än två givna sorter* Gotlänningen, 2011-11-24

Artikel 14. *KD har flyttat politikens gränser under bältet* Folket, 2011-11-30

Artikel 15. *Låt riksdagen bestämma om sterilisering* Vestmanlands Läns Tidning, 2012-01-13

Artikel 16. *Borgarna tänker tvångssterilisera* Aftonbladet, 2012-01-13

Artikel 17. *Regeringen måste släppa skalpellen* Expressen, 2012-01-15

Artikel 18. *Smaklöst och reaktionärt, KD* Expressen, 2012-02-02

Artikel 19. *Kör över KD om sterilisering nu* Aftonbladet, 2012-02-08

Artikel 20. *Tvinga inte till sterilisering!* Göteborgs-Posten, 2012-02-12

Artikel 21. *Sexualmoralism och politik* Folkbladet, 2012-02-20

Artikel 22. *Kristdemokraternas ansvarsfulla korrigering* Smålandsposten, 2012-02-20

Artikel 23. *En familj är en familj är en familj* Nerikes Allehanda, 2012-03-04

Artikel 24. *Tvångssterilisering vid könsbyten är förhoppningsvis snart historia* Vestmanlands Läns Tidning, 2012-07-30